

Asia: VN/7020/2024

Lausuntopyyntö tekoäly- ja tekijänoikeuspienryhmien loppuraporteista

1. Täydentäviä huomioita pienryhmien laatimiin loppuraportteihin

Onko pienryhmä 1: Tekoäly luovassa työssä loppuraportin sisältöön täydennettävää oman toimialasi osalta?

Ei varsinaista täydennettävää, mutta pidämme tärkeänä EU-tason ja kansainvälisten pelisääntöjen luomista tekoälyn koulutuksen ja käytön suhteen. Koulutus tulisi olla läpinäkyvää ja kaupalliseen tarkoitukseen luvanvaraista.

Onko pienryhmä 2: Teknologia loppuraportin sisältöön täydennettävää oman toimialasi osalta?

Esitetty malli vaikuttaa selkeältä, mutta käytännön toteutus voi osoittautua hankalaksi.

Pienryhmän loppuraportti kuvastaa ensi sijassa taiteen tekijöiden, tekijänoikeusjärjestöjen ja journalistien huolia generatiivisen tekoälyn (GenAI) suhteen. Tämän lisäksi KAM-sektorin huolet saavat jonkin verran näkyvyyttä. Keskeinen huoli on luovien alojen ansaintamahdollisuuksien turvaaminen maailmassa, jossa GenAI yleistyy nopeasti. Käytännössä tämä tarkoittaisi sääntelyn kehittämistä. Sääntelyn tavoitteena olisi saattaa 1) GenAI jonkinlaisen lisensointijärjestelmän piiriin ja 2) erottaa ihmisen ja GenAin luomukset selkeästi toisistaan (sertifiointi).

Lisensointijärjestelmää ei raportissa selosteta tyhjentävästi, mutta voisi olettaa, että sen hallinnointi olisi tekijänoikeusjärjestöjen vastuulla. Toimiakseen järjestelmä edellyttäisi tekoälyn kouluttajilta läpinäkyvää koulutusmateriaalien raportointivelvollisuutta. Tämän jälkeen tekijänoikeusjärjestöt ja tekoälyn kouluttajat voisivat neuvotella lisenssimaksuista. Epäselväksi jää kuitenkin, miten lisensointi toteutetaan. Maksaako tekoälyn kouluttaja kertalicenssin vai vuosilicenssin? Entä maksetaanko jokaisesta tekoälyn käyttökerrasta (tekoälykopiomaksu)? Jotta järjestelmä voitaisiin toimeenpanna edes jollain realistisella tasolla, täytyy se ottaa käyttöön EU-tasolla. Muussa tapauksessa suuret yritykset voivat liian helposti kiertää lisensointijärjestelmää. Toisin sanoen lisensointijärjestelmästä on helppo puhua, mutta sen toteuttaminen on vaikeaa.

GenAI tuotosten erottaminen ihmisten luomuksista jonkinlaisen sertifiointijärjestelmän avulla on sen sijaan suhteellisen yksinkertaista. Tieto voidaan liittää teoksen metadataan ja/tai kirjoittaa auki. Tämän valvominen on huomattavasti vaikeampi prosessi.

Muut merkittävät huolenaiheet liittyivät lainsäädäntöön. Raportin mukaan on epäselvää, mikä esiintyvien taiteilijoiden hahmon ja äänen käytön suoja on suhteessa tekoälyyn. Mikäli tämä pitää paikkansa, niin se on huolestuttavaa. Tekoälyn ei tietenkään tulisi saada kilpailla ihmisen kanssa. Taiteilijalla tulisi kuitenkin olla oikeus lisensoida vaikkapa äänensä äänikirjojen lukemiseen. Toinen kysymys liittyi teoskynnykseen ja tekoälyyn, eli voiko tekoälyllä tuotettu taide nauttia tekijänoikeudensuojaa? Tämäkin on tärkeä asia, johon täytyy saada selvyys. Muut huolenaiheet liittyivät siihen, miten GenAI mullistaa maailmaamme; valeutisten massatuotanto, sisällön yksipuolistuminen, uuden lähdekritiikin tarve jne. Nämä ovat tärkeitä asioita, joihin ei ole yksinkertaisia ratkaisuja.

Loppuraportissa korostuva tekijöiden ja tekijänoikeusjärjestöjen näkökulma on relevantti, mutta huomautamme, että esimerkiksi kirjojen osalta tilanne on monimutkainen: oikeudenomistajia ovat tekijöiden lisäksi kustantajat. Kansainvälisesti kysymys korvausten jakautumisesta kirjoittajien ja kustantajien välillä on kiistanalainen kysymys.

Onko pienryhmä 3: Oikeudelliset kysymykset loppuraportin sisältöön täydennettävää oman toimialasi osalta?

Pidämme tärkeänä sitä, että kollektiivista sopimista ei käytettäisi 13b§ tutkimus- ja kulttuuriperintöpoikkeuksen soveltamisalalla. Tutkimuksen osalta paras ratkaisu on tekijänoikeuslain rajoitussäännös, ei kollektiivinen sopiminen.

2.1 TOIMENPITEET

1. Kannatatko esitettyjä toimenpiteitä?

Pidämme tärkeänä, että tekoälyä säädeltäisiin Euroopan unionin laajuisesti yhtenäisellä lainsäädännöllä. EU:n komission tekoälytoimiston ja muiden EU-tason toimijoiden tulisi laatia kansainväliset standardit sekä käytänte- ja soveltamisohjeet.

Kansallisen lain rajoitussäännöstä liittyen tekstin- ja tiedonlouhintaan ei tulisi kaventaa tai muuttaa sopimuslisenssisäännökseksi, joka edellyttäisi aina sopimuslisenssijärjestön luvan teksti- ja kuva-aineistojen käyttämiseksi esimerkiksi tekoälyn kouluttamisessa ja kielimallien rakentamisessa.

Nykyinen lainsäädäntö mahdollistaa muistiorganisaatioille toiminnan tekoälyn ekosysteemissä. Jatkossakin on turvattava, että muistiorganisaatioiden laajojen tietoa-aineistojen tutkimuskäyttöä ei rajoiteta uudella kansallisella lainsäädännöllä. Suomeen ei tule tehdä tiukempaa lainsäädäntöä kuin

mihin tekoälyasetus ohjaa. Emme kannata erityisen suomalaisen sopimuslisenssin säätämistä, sillä se asettaisi Suomen lain piirissä toimivat eri asemaan suhteessa muihin EU-maihin.

2. Onko jokin toimenpide mielestäsi toista tärkeämpi?

Pidämme tärkeimpänä toimenpiteenä Eurooppa-tasoisia ja kansainvälisiä standardeja sekä käytänne- ja soveltamisohjeita. Suomen ei tule tehdä uusia modifikaatioita, jotka vaikeuttaisivat muistiorganisaatioiden toimintaa ja aineistojen tutkimuskäyttöä.

3. Millä tavalla katsot, että toimenpiteet tulisi toteuttaa?

Tekoälyyn liittyvä sääntely, standardit sekä käytänne- ja soveltamisohjeet tulisi tehdä kansainvälisenä yhteistyönä ja EU-tasolla.

2.2 KOULUTUS- JA TIEDOTUS

1. Kannatatko esitettyjä toimenpiteitä koulutukseen ja tiedotukseen liittyen?

Kannatamme edellä esitettyjä toimenpiteitä ja ylipäättään tekoälyyn liittyvää monipuolista tiedotusta ja koulutusta.

2. Onko jokin ehdotettu teema mielestäsi toista tärkeämpi?

Muistiorganisaatioiden osaamista olisi tärkeä hyödyntää monipuolisesti tiedotuksessa ja koulutuksessa, liittyen esimerkiksi metadataan ja tunnistisiin liittyvään osaamiseen.

3. Millä tavalla katsot, että koulutus ja tiedotus tulisi toteuttaa?

Koulutus ja tiedotus tulisi toteuttaa eri organisaatioiden ja osaajien erityisosaaminen huomioon ottaen ja eri kohderyhmille räätälöiden.

2.3 SELVITYKSET

1. Kannatatko esitettyjä aiheita selvitettäväksi?

Kannatamme edellä esitettyjä aiheita koskevia selvityksiä. Selvityksissä tulee ottaa huomioon tutkimuksen ja kaupallisen toiminnan ero.

2. Onko jokin selvityksen aihe mielestäsi toista tärkeämpi?

Juridinen selvitystyö.

3. Millä tavalla katsot, että selvitykset tulisi toteuttaa?

Monipuolisella ja eri toimijat huomioivalla tavalla, esimerkiksi työryhmissä. Tiedeyhteisön ja muistiorganisaatioiden tulisi olla selvityksissä keskeisesti mukana.

3. Lopuksi

Muita huomioita pienryhmien laatimiin loppuraportteihin ja niissä esitettyihin suosituksiin?

Pienryhmien raporteissa korostui oikeudenhaltijoiden ja tekijänoikeusjärjestöjen näkökulma. Jatkossa mukaan tulee ottaa laajemmin myös tiedeyhteisön, muistiorganisaatioiden ja kulttuuriperintösektorin toimijoita, jotta ratkaisut huomioisivat paremmin eri näkökulmat.

Mikkola Kati
Suomalaisen Kirjallisuuden Seura